

Bønders rettigheter til sortsmangfold og genressurser i Norge, Seminar Fridtjof Nansens Institutt, 28. januar 2009.

Åpningsinnlegg, Statssekretær Ola T Heggem LMD

Takk for invitasjon og takk for initiativ til dette treffpunktet om et viktig tema. Jeg har gledet meg til å åpne dette seminaret.

Bakgrunnen er som kjent at Norge og 119 andre land har forpliktet seg til å sette i verk bestemmelsene i den **internasjonale traktaten for plantegenetiske ressurser** som trådte i kraft 2004. Dette inkluderer traktatens Artikkel 9 som omhandler Farmers' Rights.

Sikring av bønders rettigheter til plantegenetiske ressurser var et omstridt tema i de lange forhandlingene og de formuleringene som man endte opp med i traktaten er da også preget av kompromisser og formuleringer som man kan legge mye inn i – eller lite.

Men det står likevel klart at artikkel 9 forplikter signaturlandene til å følge opp traktatens bestemmelser. Det er et nasjonalt ansvar å sikre at bønder får nyte godt av de goder og fordeler som oppnås gjennom utnyttelsen av plantegenetiske ressurser, være med å bestemme hvordan ressursene skal forvaltes og at bønders rettigheter til å ta vare på, bruke og bytte og omsette egenavlet såvare ikke innskrenkes.

Det var tidlig klart at det var behov for økte kunnskaper både om gjennomføringen Farmers Rights i ulike land og systematisering og bearbeiding denne kunnskapen med tanke på kapasitetsbygging for å iverksette traktatens bestemmelser.

Dette var bakgrunnen for at Utenriksdepartementet og Landbruksdepartementet gikk sammen om å støtte prosjektet ved Fridtjof Nansen Institutt. Prosjektet ferdigstilles nå med den sjette og siste delrapporten om Farmers rights - i Norge.

Siden 2005 har det kommet fem delrapporter – en litteraturoversikt, en internasjonal spørreundersøkelse blant land, organisasjoner og aktører, og landrapporter case studies fra Peru, India og Etiopia. Dette er grunnlaget for en stor database som er sentral i nettstedet Farmers Rights og FNI har bidratt sammen med Landbruks- og Matdepartementet til initiativ som har resultert i at Farmers' Rights ble satt på dagsorden på partsmøtene den Internasjonale Plantetraktaten i Madrid i sommeren 2006 og i Roma høsten 2007. Dette viser stort engasjement og jeg henvender meg til og

gratulerer prosjektleder Regine Andersen og hennes dyktige medarbeidere ved FNI med et flott gjennomført løp – så langt. Jeg vet at dette er alt omsatt i nye prosjekter og at Regine er sentral i utvikling av praktiske opplæringsverktøy for Farmers' Rights og annen kunnskapsoppbygging i en rekke land i Sør.

Farmers' rights i plantetraktaten omhandler bønders rettigheter til plantematerialet og viser til at bønders innsats er en nødvendighet for å ta vare på og videreutvikle det store plantemangfoldet som finnes lokalt.

Ved å legge til rette for at små-bønder i fattige land kan ta vare på plantemangfoldet og hjelpe de til å videreutvikle og forbedre dette vil man også bidra til å oppfylle FN millenium mål om bekjempelse av fattigdom og sult.

På basis av dette har Norge tatt en aktiv pådriverrolle innenfor den Internasjonale Plantetraktaten.

I 2006 la FNI og Norge fram delresultater fra Farmers' Right prosjektet på et seminar under det første partsmøtet.

Norge fremmet deretter et forslag om å føre opp FR på dagsorden for neste partsmøte. Dette forslaget fikk stor oppslutning.

Norge ved LMD tok i februar 07 initiativ til å gjennomføre en internasjonal konsultasjon i samarbeid med Zambia for å forberede diskusjonen i det andre partsmøtet høsten 2007.

På grunnlag av den vellykkede internasjonale konsultasjonen med mer enn 20 land fra hele verden i Lusaka, utviklet Norge og Zambia et felles innspill for diskusjon til det andre partsmøtet.

Forslaget om at Partsmøtet skulle ta initiativ til å assistere landene i gjennomføringen av art 9 om FR. For eksempel gjennom å etablere rapporteringsmekanisme, retningslinjer for FR og evt. en arbeidsgruppe preget diskusjonen på partsmøtet. Det ble ikke vedtatt i sin helhet, men åpnet for at Farmers' Rights ble satt på sekretariatets plattform.

I ettertid har Nederland tatt opp stafettspinnen og forberede den internasjonale debatten fram til neste partsmøte.

En av de første tiltakene den rødgrønne regjeringen gjennomførte etter tiltredelsen i 2007 var å bekrefte at Norge fortsatt skulle være tilsluttet den internasjonale planteforedlerkonvensjonen UPOV av 1978 og ikke tiltre UPOV 1991. Bestemmelsene i UPOV 1991 og senere versjoner ville innebære styrking i retning av patentbeskyttelse, noe som vil kunne gjøre norske bønder og frøforedlere permanent avhengig av noen norske, men i hovedsak utenlandske selskaper.

Dette ble gjort på bakgrunn av Soria Moria erklæringen som fastslår at bøndenes rett til å bruke formeringsmateriale fra egen avling ikke skal svekkes.

Dette er ikke noen uproblematisk sak i Norge, hvor de gjeldende såvareforskriftene slik de er formulert setter restriktive såvarekrav som forbyr omsetning av såvare som ikke er sertifisert og begrenser omsetningen til såvareforretninger.

Problemet har vært reist av en rekke organisasjoner. LMD arbeider med en revisjon slik at operative nasjonale regler for omsetning av bevaringsverdige sorter og ikke registrert sortmateriale skal iverksettes i løpet av 2009.

Mattilsynet skal også se på mulighet for å lage tilpasninger basert på de diskusjoner og revisjoner vedrørende bevaringssorter som skjer i EU, men hvor arbeidet foreløpig har trukket i langdrag.

Bønder har en viktig rolle i å bevare plantemangfold lokalt på gården, men også det som finnes i naturen.

Bønder må gis rom til å bevare plantemangfoldet ved for eksempel å gis:

- tilgang til plantemangfold for eksempel fra genbanker
- mulighet til å utveksle frø fra lokalt bevarte sorter
- mulighet til å omsette produkter fra bevaringsverdige/ lokale plantesorter

Bønder må gis anerkjennelse for sin innsats

- ved å få andel av utbytte av inntekt basert på patenterte kommersielle sorter
- ved å få prosjektstøtte m.m.

Bønder må få delta i beslutningsprosesser knyttet til bevaring og bruk av plantemangfoldet

- deltakelse i råd og utvalg
- må få bli hørt i relevante saker

På denne bakgrunn kan det jo være et viktig poeng og formål med dette møtet å gjøre det norske landbruket bevisst på bønders rettigheter og kanskje enda mer deres deltakelse og medvirkning for bevaring og forvaltning av genressurser. Jeg synes det er et poeng å utfordre landbruket og bønder til å ta et aktivt ansvar for det genetiske mangfoldet. Når vi diskuterer bruk/vern problematikken har det ikke bare med tradisjonell drift og bevaring av gammel slåttamark å gjøre, men faktisk også med betydningen av å bevare og utvikle framtidens plantesorter. Dette spørsmålet har blitt enda mer relevant som en følge av klimaendringene i det langstrakte landet vårt.

Med denne forsiktige utfordringen til næringa, ønsker jeg lykke til med seminaret.

Takk for oppmerksomheten.

